

»V REZIJI« NA TRNOVSKI PLANOTI

PETRA KOLENC

Zgodovinski inštitut Milka Kosa
petra.kolenc@zrc-sazu.si

Povzetek: Prispevek obravnava izvor poimenovanja nekdanj samotnih domačij (treh hiš), danes zaselka (petih hiš) na Trnovski planoti, ki se ga je prijelo ime »v Reziiji«. Ustno izročilo izvor imena tolmači z večkratnimi obiski Rezijanov, ki so v kraje Trnovskega gozda prihajali kot brusarji oz. kramarji in na eni od omenjenih samotnih domačij dobili prenočišče oz. se morda stalno naselili v hiši, ki se je je prijelo hišno ime *Pri Štimovih* (*štirati* v pomenu 'pripravljati, urejati, naravnati, uravnati npr. uro, kolo'). Druga, manj verjetna razlaga izvora poimenovanja pa gre v smeri nemške besede *resa, res* v pomenu 'strm pašnik' oz. drča, tj. 'pot za vleko lesa iz gozda', ki je bila nekoč speljana mimo omenjenega zaselka in je služila prenosu lesa iz Trnovskega gozda do Gorice.

Ključne besede: zaselek Reziija, Pri Štimovih, Trnovo, Trnovska planota

IL TOPONIM V REZIJI INTAL PLAN DI TARNOVE

Struc: Il contribût al trate di di dulà che al ven il non di chei che une volte a jerin trê cjasâi e che cumò a fan un borc (di cinc cjasis) intal Plan di Tarnove e che ju clamin *v Reziiji* (in Resie). La tradizion orâl e sclaris il non cu lis visitis frequentis di chei Resians che a vignivin intal teritori dal Bosc di Tarnove a fâ il gue o tant che cramars e che intune di chês cjasis a varessin cjatât jet par une gnot o magari a saressin restâts a vivi par simpri; la cjase e à non *Pri Štimovih* (il verp *štirati* al vûl di «prontâ, justâ, indreçâ, comedâ – un orloi, une ruede»). Un altri sclariment, mancûl probabil, al fâs vignî il non da la peraule todescje *resa, res* tal sens di «pasc suntune cleve; lisse (agâr par fâ sbrissâ jù i lens taiâts in mont)». Une lisse e passave dilunc dal borc e le dopravin par menâ i lens dal Bosc di Tarnove jù a Gurize.

Peraulis clâfs: borc Reziija, Pri Štimovih, Tarnove, Plan di Tarnove

Leta 1968 je Ludvik Zorzut najstarejšo naselbino na Trnovski planoti, ki je dala tudi ime gozdu (Kolenc 2015), opisal takole: »*Trnovo - Sklenjeno naselje hiš Batkiči, Volčiči, Soline in Na mostu. Samotne domačije in zaselki Globoko ali Mimovec, Mrzla rupa, Reziija in Rijavci. Trpino-všče v ruševinah, odkar so se od tod družine priselile v Trnovo*« (Zorzut 1968: 230). Skoraj pol stoletja od tedaj je naselitvena podoba vasi Trnovo precej drugačna. Glavno poselitveno hrbtenico naselja danes oblikuje cesta kot osrednji ulični prostor.

Notranji križ Trnovega pa tvorita dve javni poti, ki sta nosilki starih naselbinskih struktur Trnovo in Volčiči (ime se med domačini skoraj ne uporablja več). V središču nekdanjega dela Volčičev se na regionalno cesto navezuje lokalna cesta, ki pelje proti severu od Trnovega k Voglarjem. Južna lokalna cesta pa poteka vzporedno z regionalno in predstavlja »obvoznico«, ki povezuje Trnovo z zaskom Rijavci ter južnim delom Trnovske planote (*Urbanistični načrt Trnovo* [s.a.]: 5). Proti jugu gre javna krožna pot tudi v smeri proti

Slika 1: Rezija, Štefanija Rijavec Lovrinova (vir: *Trnovska čitanka*, 2015, v tisku).

novejšemu naselju vikendov Trpinovšče, levo pa zavije v Rezijo.

V pričujočem prispevku bomo poskusili ugotoviti, od kod poimenovanje zaselka Rezija sredi Trnovskega gozda. Ustni viri navajajo, da naj bi bil zaselek naseljen že pred letom 1800, morda še prej, saj naj bi se v bližnjem Klukovšču ob zaselku žgalo apno že leta 1762 (Rijavec 2015). Tam je tudi ohranjen eden najstarejših vaških vodnjakov, ki je danes obnovljen.

Franciscejski kataster iz leta 1822 zaselka Rezije še ne poimenuje kot naselitvene enote Trnovskega (na mestu današnje Rezije zemljevid zapiše ledinsko ime *Habria*) v nasprotju z delom vasi Soline, kjer je že tedaj zapisano ime Solinki, kar si ustno izročilo razlaga z dejstvom, da so tu nekoč pasli ovce, ki so jih hranili tudi s soljo, kasneje pa naj bi lovci imeli tam postavljene solnice za divjad (Ternovec, Matežič 2015). Res pa zasledimo na vojaškem zemljevidu iz leta 1804 na mestu današnje Rezije vrisano samotno kmetijo. Vendar ni jasno, katera hiša je bila tam zgrajena med prvimi. Po ljudskih virih naj bi se tja Rezijani naselili že sredi 19. stoletja, kar bi lahko ustrezalo času, ko so se po letu 1866 ob priključitvi Benečije k

Italiji in v letih pred prvo svetovno vojno rezijanski brusarji oz. kramarji¹ odpravljali v bližnje in daljne dežele vzhodne in južne Evrope, posebej v kraje s slovansko govorečim prebivalstvom.²

Po spomenu domačinov naj bi bile v začetku 20. stoletja, ko se zaselek še ni imenoval Rezija, tam že tri hiše: *Pri Lovrinki*, kot so domačini pravili ženski, ki je tam živela in vzdevek verjetno dobila po svojem očetu Lovrencu Rebku, *Pri Žefkinih* (družina Volk) in *Pri Štimovih*³ (družina Volk), kar bi lahko ustrezalo hišnemu imenu oz. delu vasi Štimarji, ki ga najdemo zabeleženega v *Specialnem repertoriju krajev* iz leta 1894. Ta Trnovemu tedaj pripiše še Batkiče, Bulfe, Erjavce, Globoko, Soline, Trpinovšče, Vitovski vrh in Volčiče (*Special Orts-repertorium ... 1894*: 33). Štimarji pa bi lahko bili popravljavci različnih instrumentov, če izhajamo iz besede *štirati* v pomenu 'pripravljati, urejati, naravnati, uravnati' npr. uro, kolo, kar bi lahko napeljevalo na nekdanjo naselitev popravljavcev različnih predmetov, za kar so bili izučeni Rezijani. Vendar zaselka ob koncu 19. stoletja še niso imenovali v Reziji. To naj bi se zgodilo kasneje, v času italijanske okupacije okrog leta 1920, ko so v te kraje bolj pogosto zahajali Rezijani in tu opravljali različna priložnostna dela (Rijavec 2015).

Res so se v preteklosti rezijanski brusarji oz. kramarji selili iz kraja v kraj z delovnim orodjem v lesenem zaboju, imenovanem krama, ki so ga nosili na ramenih. Kasneje so začeli uporabljati voziček na dve kolesi, imenovan *krosma*. Tega je po drugi svetovni vojni zamenjalo kolo, opremljeno za opravljanje te obrti. Brusarje je svojo pot iz kraja v kraj, od trga do trga nadaljeval tudi v slabem vremenu, dokler ga ni utrujenega ali že izčrpane-

¹ Izpeljano iz besede *krama* 'lesen zaboj, ki so ga nosili na ramenih'.

² Rezijanske brusarke delavnice so tako vzniknile v veliko mestih avstroogrške monarhije, stare Srbije in Romunije. Nekateri brusarji so se hkrati ukvarjali tudi s cinkanjem bakrenih posod in peči ter popraviljem dežnikov. Nekateri so obvladali posebno tehniko brušenja in bili opremljeni celo z orodjem za brušenje kirurških instrumentov, kar je bila prava umetnost (Madotto 1971).

³ Hišno ime, katerega izvor bi lahko iskali v nemški besedi *stimmen* v pomenu 'naravnati, uravnati' npr. uro, kolo (Bezljaj 2005/IV: 113).

Slika 2: Režijan kramar (vir: *Gli arrotini della Val Resia*, [2015]).

ga ustavila noč. Takrat se je zatekel h kakemu poznanemu kmetu, kjer se je v zameno za brusasko uslugo okrepčil in odpočil, poleti v kašči, pozimi pa v toplem hlevu (Negro 2015). Nema lokrat so se ljudje na Trnovski planoti zmerjali za Režijane. Posebej starejši ljudje vedo povedati, da je Režijan pomenilo neurejenega, zanemarjenega človeka, tako so verjetno dojemali Režijane,⁴ ki so bili zaradi narave svojega dela in daljše odsotnosti od doma pogosto umazani, utrujeni in lačni.

Tudi v času po prvi vojni so se rezijski kramarji selili (Micelli 2001). Gre za čas, v katerega bi lahko umestili prihod brusacev v kraje Trnovske planote, vendar ostaja nepojasnjeno, ali so se tu naselili stalno. Po tedanjem popisu duš v kraju namreč ni zaslediti novih priimkov, ki bi lahko beležili prihod oziroma stalno naselitev ali poroko z domačinko na Trnovem. Gospodar ene od hiš v Režiji še danes nosi priimek Rijavec. Ta pa je v zaselku prisoten šele od leta 1939, ko sta se v Režijo preselila Štefanija (od Voglarjev – Zagloboko) in Venceslav Rijavec (iz Pičkola) in skrbela

za že omenjeno Lovrinko Rebek, ki jima je zapustila hišo⁵ (danes Trnovo 66). Tedaj so Trnovci prebivalce tega zaselka že zmerljivo poimenovali Rezijski, morda zaradi tega, ker naj bi rezijski kramarji na samotni domačiji večkrat prespali, saj jim Trnovci menda niso bili pripravljeni nuditi prenočišča. Ledinsko ime se je kmalu prijelo in Ludvik Zorzut je pri terenskem delu v 60. letih 20. stoletja to zabeležil tudi v *Krajevnem leksikonu Slovenije* (izšel leta 1968). Tedaj je bil zaselek tudi uradno označen z imenom Režija.

Režija, slovensko ime, ki je prevzeto iz furlanščine, je bilo prvotno poimenovanje za rečico Bila (furl. Resie, it. Resia). Režija še danes ni poimenovanje za kraj, pač pa je ime skupnosti, doline in reke, ki prečka severovzhodni del Furlanije ob vznožju južnega pobočja Kanina. Tudi kraj v Bili se v 13. stoletju omenja kot in Resia / Rescia superiori. Ime Režija je tvorjenka iz latinske osnove *resicare* v pomenu 'kositi, žeti, sekati, žagati' morda zaradi gorate pokrajine, kar se furlanščini kaže kot *riesi* v pomenu 'otava, resia'. Ime se pojavlja tudi na južnem Tirolskem kot Resia. Iz osnove *res-* izhaja v retoromanskih narečjih več občnih imen: *rez* v pomenu 'drčje, poti za vleko lesa iz gozda' oz. *resa* 'strm pašnik', ki je morda tudi iz nem. *Riese* oz. iz srednjevisokonemškega *rise* v pomenu 'drča, žleb' oz. *risen* – 'padati' oz. furlansko *rise* v pomenu 'drča' (Snoj: 2009: 354).

Prav spravilo lesa po drčah pa je bilo v krajih Trnovskega gozda zelo pogosto, preden so do gozda speljali ceste. Cest ali poti do sredine 18. stoletja skoraj ni bilo. Šele po letu 1756 je bila zgrajena cesta od Trnovskega do Voglarjev, proti Rijavcem in Krnici ter iz Krnice proti Vitovljam in Šempasu, ki je bila končana v letu 1783. Pot, ki je vodila iz Ozeljana proti cerkvi sv. Marije na Vitovljah in naprej čez strmo steno do gozda, je bila med letoma 1763 in 1787 (vojaški zemljevid iz leta 1804) »novozgrajena tovarna pot« za prevoz lesa iz cesarskega gozda v Gorico. Po drčah so spuščali ali vlačili les na vlakih (nekakšne sani z dvema drogovoma), v katere sta bila vprežena en ali dva volova. Debla so vlekli cela in jih v dolini žagali in cepili. Morda bi kazalo izvor nekdanje samotne kmetije, danes zaselka v Režiji sredi Tr-

⁴ Režijan je bila zmerljivka primerljiva s ciganom.

⁵ V Režiji je danes pet hiš (obnovljene Žefkina, Štimova in od Lovrinke) in dve novogradnji.

novskega gozda iskati tudi v nemški besedi *Riese* v pomenu 'drča', saj je bila v bližini zaselka Rezija nekoč speljana vlakla za spravilo lesa v dolino, katere ostanki so še danes vidni.

V Trnovski gozd so po letu 1757 naselili tako koroške kot tirolske gozdarje, posebej prevoznike z vpregami in vozovi, uporaba vlak naj bi bila po novozgrajenih cestah prepovedana, saj bi njihovo drsenje ceste uničevalo. Uvedena pa je bila obvezna uporaba vozov. Zagotovo je priselitev tirolskih gozdarjev vplivala tudi na prevzem številnih nemških besed, ki jih še danes srečamo v trnovskem govoru.

Glede tolmačenja krajevnih toponimov bi se ob koncu lahko strinjali s Henrikom Tuma, ki je za njihovo razlago vzel empirični temelj, brez katerega ne more biti »višje stavbe«, ali kot pravi: »*pojdi na lice mesta, premotri kraj v njegovi celoti in posebnosti, razumi pr[epr]osto besedo ljudstva v sožitju med seboj, s krajem in naravo... [...]Brez empiričnega, dognanega morfolozičnega in ekonomičnega gradiva, ne more biti smiselne toponomastike*« (Tuma 1925: 2, 12). Drugače povedano, morda je pot »v Rezijo« preprostejša, kot se nam zdi, in je ne gre iskati ne pri vlaklah ne pri Štimarjih. Morda se za poimenovanje zaselka vendarle lahko zahvalimo tistim Rezijanom, ki so nekoč prihajali na Trnovsko planoto in si služili vsakdanji kruh s popravilanjem loncev, dežnikov, brušenjem nožev itd., in čeprav jih na Trnovem niso želeli prenočiti, prav Rezijanom v spomin (Trnovcem v opomin) še danes ostaja ime samotnega zaselka sredi Trnovske planote Rezija.

VIRI IN LITERATURA:

AST, Catasto Franceschino, Mappa del Catasto Franceschino, Distretto di Grafenberg, Comune di Tarnova della Selva.

Dall impero al Boom economico - Le nuove destinazioni. V: *Gli arrotini della Val Resia = Ti rozajanski brüsarji: una pratica produttiva tradizionale e collettiva dalla fine del 700 a meta 900*, 35–40.

Gortani, M. 1930: *Gorizia con le vallate del'Isonzo e del Vipacco. Guida del Friuli* V. Società Alpina Friulana.

Kolenc, P. 2015: Vas, ki je dala ime gozdu: V: *Trnovska čitanka*. Lokve: Društvo Planota [v tisku].

Madotto, A. 1971: *Resia. Paesi e località*. [s.l.]: Rozajanski dum.

Micelli, F.; Grossutti, J. 2001: *Ti Rosajanski po sfetu = I resiani nel mondo*. Comune di Resia.

Negro, L. 2015: *Potujoči brusarji iz Rezije* [dostopno 21. 8. 2015 na <http://www.etno-muzej.si/sl/gostujoce-razstave/potujoci-brusarji-iz-rezije>].

Rajšp, V. 1997: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (1804)*. Zv. 3, Sekcija 179–181. [Kartografsko gradivo]: karte = Josephinische Landesaufnahme 1763–1787 (1804) für das Gebiet der Republik Slowenien. Bd. 3.

Rijavec Ternovec, N.; Matežič, D. 2015: Hišna in ledinska imena na Trnovem in v zaselkih. V: *Trnovska čitanka*. Lokve: Društvo Planota. [V tisku].

Šinigoj, M. et al. [s. a.]: Urbanistični načrt Trnovo[s.a.], Nova Gorica: LOCUS prostorske informacijske rešitve d.o.o., 5.

Tuma, H. 1925: *Toponomastika*. Poseben odtis iz *Geografskega vestnika*.

Zorzut, L. 1968: Trnovo. V: *Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana: DZS, 230.

INFORMATORJA:

Rijavec, Julij, roj. 1946, iz Rezije, Trnovo. Pogovor 27. 8. 2015.

Rijavec Ternovec, Nina, iz Rezije, Trnovo. Pogovor 17. 8. 2015.